د لمریز نظام پوهه

Ketabton.com

راټولوونکی: نعمت الله بریال

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب نوم: د لمریز نظام پوهه

ترتیب کوونکی: نعمت الله بریال

کال: ۱۳۹۹هـ ش

د خپریدو بڼه: الکترونیکي

ډیزاین: نعمت الله بریال

موبایل شمېره:0777073536

واټساپ:0777073536

فېسبوک: Naimat Ullah Baryal

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالـــۍ

هغوی ته چې په سختو ورځو کې يې زمه ملاتړ کړی دی!

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

له پاک خدای له دربار څخه ډېر شکر ګزاره یم، چې ما ته یې ددې توان راکړ، چې خپلو هیوادوالو ته داسې یو کتاب وړاندې کړم، چې د هغه مطالعه په ننۍ نړۍ کې ډېره اړینه بولم

دغه کتاب زمه لومړنۍ هڅه ده، چې ترسره کوم یې، او غواړم دغه لړۍ نوره هم پر مخ یوسم

له دغه کتاب لوستلو وروسته به تاسې په دې وتوانیږۍ، چې د کایناتو د یوې برخې په اړه ګټور معلومات ترلاسه کړئ. دغه کتاب په لومړي سر کې ما د یوې مقالې په بڼه تیار کړی وو، چې بیا وروسته دغو په زړه پورې معلوماتو دې ته وهڅولم، چې د کتاب په بڼه یې د یو لړ اضافي معلوماتو سره یو ځای خپور کړم.

دا چې ما مخکې یادونه وکړه، چې دغه زمه لومړۍ هڅه ده، نو دغه کتاب به هم بعضې نیمګړتیاوې ولري، نو په دې تمه، چې دغه نیمګړتیاوې راوبخښئ او له ما سره یې د سمون په خاطر شریکې کړئ نور خپلې خبرې رالنډوم. د یو اباد او پرمختللي افغانستان په هیله!

نعمت الله بریال

13-01-2021

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

گڼه عنوان..مخ

۱: ستورپوهنه څه ده؟...۱

۲: د نړۍپیدایښت...۱

۳: کهکشان(Galaxy)...۱

۴: لمریز نظام ۳

۵:عطارد(Mercury)...۴

۶: زهره(Venus)...۵

۷: ځمکه(Earth)...۷

۸: مـریخ (Mars)...۹

۹: مشتري (jupiter)...۱۱

۱۰: زحل (Saturn)...۱۴

۱۱: اورانـوس (Uranus)...۱۵

۱۲: نپتون (Neptune)...۱۷

۱۳: پلوتو(Pluto)...۲۰

۱۴: معلوماتي برخه...۲۲

۱۵: د ستور پوهنې اړوند ځينې لغات...۲۷

۱۶:مأخذونه...۳۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستوري پوهنه څه ده؟

د ستورپوهنې تعریف: ستورپوهنه د ستورو پیدایښت، جوړښت، وضعیت.، فزیکي او کیمیاوي خواص، تحول او راتلونکی حالت د څیړنې او مطالعې څخه عبارت دی. ستورپوهنه لکه د نوروعلومو په شان د بشردپوهې د ډېرېو سره تغیرمومي او په څو څانګو باندې ویشل کیږی. د ستورپوهنی د مطالعې څخه زموږ اساسي موخه د آسماني توکو او آسماني پېښو پېژندل اوهمدارنګه په نړۍ اوطبیعت باندی حاکم نظم او د قوانینوکشف او پیژندل دي. په اوسني حالت کې، د بشر په ژوندانه ه‌ځ یوعلم د ستورپوهنې په اندازه اغېزنه لري څکه چې یوازې د ستورپوهنې د څانګې په مرسته کولای شو ډېرو پوښتنوته لکه د نړۍ پیدایښت، د نړۍ راتلونکی او د ژوند امکان پرنورو سیارو باندې ځواب پیداکړو.

د نړۍ پیدایښت!

پخوانیو او نوو پوهانو د عالم د پیدایښت په باره کې بېلې نظریې ورکړې دي، خو د اسلام د سپیڅلي دین له پلوه الله(ج) د نړۍ او ټول موجودات پیداکړي دي. د اسلام له نظره د کایناتو په فضا کې پراخه حجم او خپور دود او غاز موجود و چې د ننیو پوهانو هم دا منلي ده او هغه یې (نیبولا سحابي) په نوم یادوي.

کهکشان(Galaxy)

کهکشان د ستورو د سیستم له هغې ټولګې څخه عبارت دی چې د ستورو نړۍ هم ورته وایي. په کهکشان کې په ملیاردو ستوري شتون لري، د فضا پراختیا او سحابي کهکشان اندازه کېدلی نشي، پیل او پای یې ټاکلی نشو، د کایناتو په فضا کې په میلیونو فضا یي کهکشانونه شته چې لمریز نظام نظر د هغه لویوالی ته دیو ټکي حیثیت لري، په څینو هغو عکسونو کې چې له ستورو اخېستل شوي، لیدل کیږي چې لمریز نظام په سحابي کهکشان کې د نقطې په شان یو ځای نیولی دی او په ملیونو نورې منظومې یې په شاوخوا کې لیدل کیږي، که څه هم لمریزې منظومې په سحابي کهکشان کې ډیر کم ځای نیولی، سره له دې هم د لمر او دهغه د ډیر لرې ستوري (پلوتو) ترمنځ (۹۲۴) میلیونه کیلومتره واټن شته دی. چې د ځمکې د کرې په نسبت د لمر چاپیره په (۲۴۹) کالو او دورو کې خپل انتقالي حرکت تر سره کوي، دغه رقمونه د لمریز نظام پراختیا او لویوالی په ښه ډول ښکاره کوي، د لمریز نظام د پراختیا او لویوالي او د کایناتو د پراختیا په باره کې په زړه پورې معلومات وړاندې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کائیناتو کې تر اوسه لاندې کهکشانونه کشف شوي دي:

- د شیدو لار (پیو لار) Milk way کهکشان
- د اندرومیدا (Andromeda) کهکشان
- درې گونی (Trianglum) کهکشان
- قنطورس (Qanturis) ګکهکشان

● باید په یاد ولرو چې، لمریز نظام د شیدو لار په کهکشان یوه برخه کې شتون لري . اوس راځو لمریز نظام په لنډ ډول پیژنو:

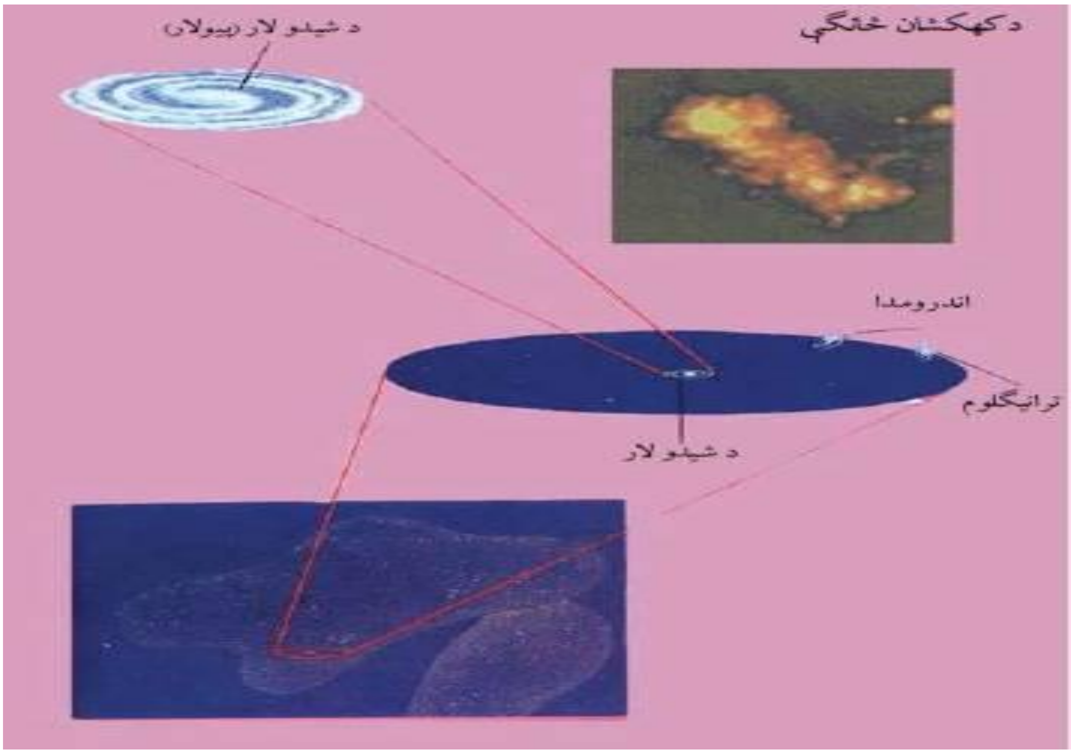

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمريز نظام

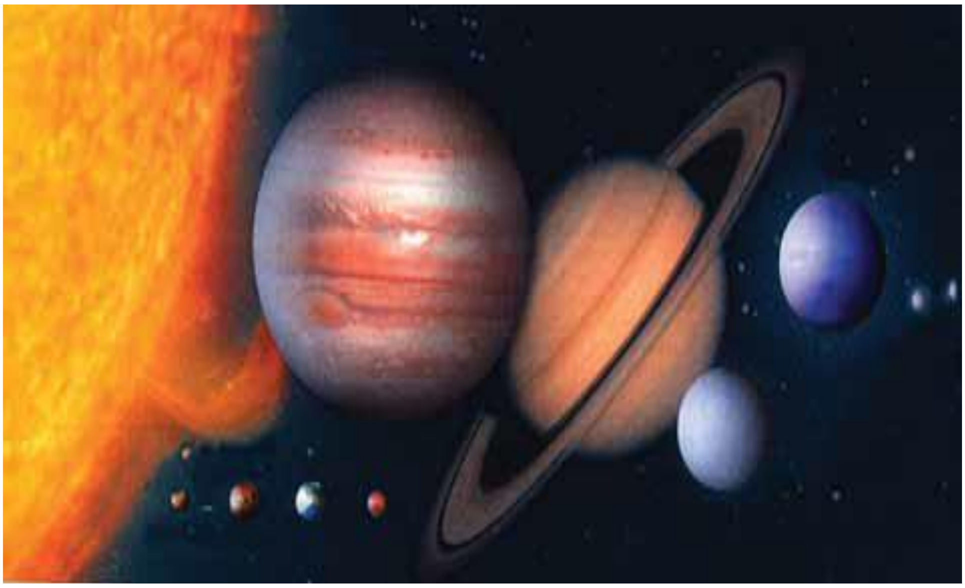

شمسي منظومه ډېر لرغونتوب لري، پوهان په دې باور دي چې لمريز نظام پنځه مليارده کاله پخوا منځته راغلی دی.

۱۸۱ سپوږمۍ زموږ په لمريز نظام کې د سيارو چاپيره څرخی چې د دی له جملی څخه ۱۷۶ دارې د اصلي سيارو چاپيره څرخي باقي نور سپوږمۍ د پلوتو ، سرس او نورو څخه تاويږي چې ځينی سيارې لکه عطارد. زهره هيڅ سپوږمۍ نه لري او ه‌مدارنکه ۶۷ سپوږمۍ ځانته له مشتري چاپيره څرخيږي.

لمريز نظام نهه اصلي سيارېلري چې عبارت دي له: عطارد، زهره، ځمکه، مريخ، مشتري، اورانوس او زحل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عطارد(Mercury)

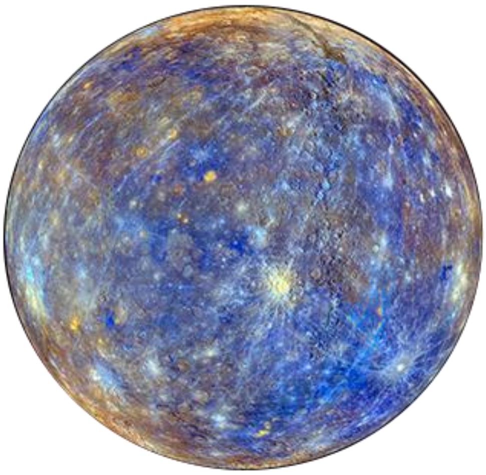

لمر ته تر ټول نږدې سیاره عطارد دہ د هغې د لیدلو ډېر ښه وخت سهار وختي او د مازدیگر مهال دی، خو کله چې لمر په آسمان وي باید هېڅکله دغې سیارې ته ونه کتل شي، ځکه چې سترگو ته زیان رسوي، آن دا چې ممکن سترگې ړندې کړي.

له دې امله چې عطارد لمر ته نږدې ده نو له دې امله یې د تودوخې درجه د سانتي گراد تر ۴۲۷ پورې رسیږي. دغه سیار اتمو سفیر نه‌لري. یو اړخ یې لمر ته دی، ډېر تود دی، خو بل اړخ یې سوړ او کنگل وي. نو له همدې کبله د عطارد د تودوخې د سانتي گراد درجه د ورځې له خوا په منځنۍ توگه د ۱۹۰ څخه تر ۴۵۰ درجو پورې وي، او د شپې له خوا د سانتي گراد تر منفي۱۸۰ درجو پورې رسیږي. دغه سیاره جامده ده، او مخ یې د سپوږمۍ په شان د ژورو کندو لرونکی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زهره(Venus)

د سپوږمیو شمیر:0

کتله: د ځمکې 82%

قطر7520 : میله

کال:د ځمکې 225 ورځې

ورځ: 243 ځمکنی ورځې

د حرارت درجه:د فارنهایټ 850 درجې

له لمر څخه فاصله: له لمر څخه دویمه سیاره ده، 67 میلیونه میله لریوالی لري.

زهره څه ډول سیاره ده؟

زهره د دوه اصطلاحاتو په کارولو سره په ښه توګه توضیح کیدای شي: توده او په وریځو کې پټه. دا وریځ زیاتره له کاربن ډای‌اوکساید څخه جوړه‌شوې ده چې شین کوریزې اغیزې لري او د لمر د تودوخې د اغیز له کبله یې پر دې سیارې د یوې لویې بړستنې ښه غوره کړې ډله دې کبله زهره زموږ د شمسي نظام تر ټولو توده سیاره ده.دا سیاره له عطارد څخه هم ډیره توده ده چې د لمر سترګي ته څیرمه موقیعیت لري.

زهره هم د عطارد، ځمکي او مریخ په څیر خاورینه سیاره ده. په دې معنی چې یوه سخته ډبرینه‌سطحه لري. جغرافیه یې یو څه د ځمکي د جغرافیې په څیر ده چې غرونه، وادي ګان، ارتفاعات او آتشفشانونه لري. دا سیاره په بشپړه توګه وچه ده،خو د ویلې شوې لاوا اوږده سیندونه په کې روان دي او په زرګونو آتشفشانونه یې پر سطحه رامنځته کیږي په زهره کې100 لوی آتشفشانونه رامنځته شوي‌دي چې هر یو یې 100 کلومټره او یا زیات مساحت نیولې دی.

زهره څه ډول له ځمکې سره مقایسه کولی شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زهره د جسامت، کتلې او جاذبې له پلوه ځمکې ته ډیره ورته ده‌له دې کبله یې ځینې وخت د ځمکې خور بولي. خو د زهرې متراکمه اتموسفیر او سخته تودوخه له ګڼو لارو د زهرې او ځمکې تر منځ توپیرونه راڅرګندوي. اوبه چې د ځمکې یوه اړینه برخه جوړوي، د زهرې پر سطحه نه موندل کیږي، ځکه چې تودوخه یې تبخیروي.

د زهرې په اړه مو څنګه معلومات ترلاسه کړي دي؟

څرنګه چې زهره دومره په آسانۍ سره لیدل کیږي چې ټلیسکوب ته اړتیا نه لري، نو اړتیا نه لیدل کیږي چې سړی په دې فکر شي چې لومړی به چا لیدلي وي‌ځینو پخوانیو مدنیتونو فکر کاوه چې دا دوه سیارې او یا راڼه ستوري دي: یو د سهار ستوری او بل د ماښام ستوری دی. په 6مې قبل‌ المیلاد پیړۍ کې یو یوناني ریاضي پوه چې فیثاغورث نومیده وموندل چې دا عین سیاره ده. ګالیلیو بیا په 16 مه پیړۍ کې وموندله چې د زهرې سیاره د لمر چاپیره مدار وهی.

د فضایي پلټنو له پیله راهیسې ګڼې فضایي بیړۍ د زهرې سیارې ته ولیږل شوې‌ځینې فضایي بیړۍ ان د زه‌رې پر سطحه ښکته شوې او معلومات یې هم راولیږل چې د زهرې سطحه د وریځو لاندې څه ډول ښکاري. لومړنۍ فضایي بیړۍ چې د زهرې پر سطحه ښکته شوه د ونیرا (Venera 7) په نوم یوه روسي فضایي بیړۍ وه. بیا له 1989 څخه تر 1994 کاله پورې د مجیلان فضایي ماموریت له یوه رادار څخه په استفادې سره د زهرې سطحه په زیاتو جزیاتو سره وپلټله.

څرنګه چې زهره د ځمکې په مدار کې داخله ده، د لمر بریښنده وړانګې اجازه نه ورکوي چې د ورځې له لورې له ځمکې ولیدل شي. خو د لمر پریوتو څخه وروسته او لمرختو څخه وړاندې د اسمان تر ټولو روښانه ستوری جوړوي. اصلا له سپوږمې وروسته همدا ستوری د اسمان تر ټولو روښانه ستوری دی

د زهرې په اړه په زړه پورې معلومات:

زهره په هغه مدار کې چې نورې سیارې چورلي، د ختیځ پر لور تاویږي.

ځینې ساینسپوهان په دې عقیده دي چې د ختیځ په طرف د زهرې څرخیدل د هغې لویې اغیزې له کبله رامنځته شوی دی چې وړوکې سیارې او یا لکۍ لرونکي ستوري پر ښندلي ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زهرې پر سطحه د اتموسفير فشار د ځمکې د اتموسفير فشار په پرتله ۹۲ ځلې زيات دی.

زهره د لاوا يوازينۍ ځانګړنه لري چې د(Pancake) ګنبدې په نامه ياديږي او د لاوا يوه لويه ګنبده ده او جسامت يې (20 ميله ارت او 3000 فټه لوړ دی).

زهره چې په لاتين کې وينوس په نامه ياديږي د روميان په يوه معبود پسې نومول شوې ده. دا يوازينۍ سياره ده چې د يوې ښځې پسې نومول شوې ده. دا د اته سيارو شپږمه لويه سياره بلل کيږي.

ځمکه(Earth)

۱- ځمکه تر اوسه پورې يوازينۍ پيژندل شوې سياره ده چې ژوند کول کې شونی دی د لمر پرته، نور ټول هغه شيان چې پر ځمکې ژوند کولو ته لار هواروي د اتموسفير تر پردې لاندې دي خو پر ځمکې د ژوند کولو اصلي سرچينه لمر دی.

۲- که لمر د يوه وره (دروازې) هومره لوی وای، نو ځمکه به د کيلۍ د سوري هومره وای.

۳- ځمکه له لمر څخه د واټن له مخې دريیمه سياره ده چې دا واټن ۱۴۹،۶ مليون کيلو متره دی.

۴- د ځمکې يوه ورځ ۲۴ ساعته او کال يې هم ۳۶۵ ورځې دی. په ځمکه کې د وخت د تيريدا سرعت په يوه ساعت کې ۱۶۷۴ کيلو متره [۱۰۴۰ ميله] دی. دا په اصل کې د ځمکې د محوري حرکت سرعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. له همدې محوري حرکت څخه شپه او ورځ جوړېږي، او له شپو او ورځو څخه بیا اوونۍ، میاشت، کال او په لوی سر کې زموږ ژوند جوړېږي.

۵- ځمکه یوه ډبرینه سیاره (Rocky planet) ده چې مخ یې غرونو، درو، دښتو او ۷۱٪ اوبو (سمندرونو) پوښلی دی.

۶- د ځمکې اتموسفیر موږ له سړو، تودوښې، او د تشیال (Space) له بې هواتوب څخه ساتي. دا اتموسفیر ۷۸٪ نایتروجن، ۲۱٪ آکسیجن، او ۱٪ نور غازونه لري. دا ټول هغه توکي دي چې پر ځمکې د ژوندیو شیانو د ساکښلو لپاره اړین دي. ډېرې سیارې آن ځینې سپوږمیانې لا خپل اتموسفیرونه لري؛ خو یوازې پر ځمکې ساکښنه شونتیا لري.

۷- ځمکه یوه طبیعي سپوږمۍ او ۱۰۷۰ مصنوعي سپوږمکیانې لري چې په ټیټ مدار کې پر را چورلي. په دې کې د یوې سپوږمکۍ یوه برخه د افغانستان د مخابراتو وزارت هم رانیولې ده چې افغانسټ (Afghandat) نومېږي.

۹- ځمکه کړیانې (rings) نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـريـخ(Mars)

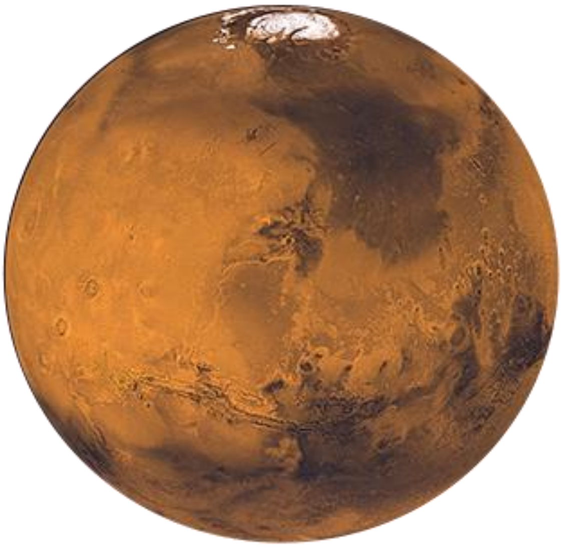

د سپوږميو شمير:2

کتله: د ځمکې 11%

قطر : 4217 ميله

کال: د ځمکې 1.9کاله

ورځ: 24.6ساعته

د حرارت درجه: د فارنهايټ له-190 څخه تر +60 درجې

له لمر څخه فاصله:له لمر څخه څلورمه سياره ده، 142 ميليونه ميله لريوالى لري.

مريخ څه ډول سياره ده؟ مريخ له لمر څخه څلورمه سياره ده.

دا هم يوه خاورينه سياره ده، په دې معنى چې يوه سخته ډبرينه سطحه لري چې ګامونه پر اخيستل کيږي د مريخ سطحه وچه ده او زياتره برخه يې پر يو ډول سور ګرد او سرو ډبرو پوښل شوې ده. له ځمکې څخه موږ ته مريخ سور ښکاري. مريخ په شمسي نظام کې تر ټولو په زړه پورې طبيعي جغرافيايي جوړښتونه لري. اولمپس غر چې اوس د يو غير فعال آتشفشان شکل لري، د شمسي نظام تر ټولو لوړ غر بلل کيږي. دا غر د ايوريسټ غره درې چنده لوړ او د مريخ له سطحې۱۶ ميتره پورته ولاړ دی د مريخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو بل لوی جغرافيايي جوړښت يو لويه او ژوره دره ده چې د مرينريس Marineris وادي په نامه ياديږي. دا وادي په زرګونه ميله اوږدوه او ۴ ميله ژوروالی لري. د مريخ موسم مريخ زياتره وخت د دوړو او ګردونو ستر طوفانونه لري چې له چټک باد سره ملګري ديډ ګرد دغه طوفان د لمر په انرژئ رامنځته کيږي او دومره لويږي چې تر څو ميله لوړوالي اتموسفير ته ګردونه پورته کوي او د سيارې زياتره برخه نيسي. ځيني طوفانونه دومره لوی دي چې ان پر ځمکه هم د ستورپوهانو له خوا ليدل کيږي له ځمکي سره د مريخ مقايسه مريخ له ګڼو لارو له ځمکي سره ورته والی لري. د مريخ کال او ورځ د نورو سيارو د ورځ کال په پرتله ځمکي ته ډير ورته دي. مريخ د ځمکي په څير يوه خاورينه سياره ده. مريخ د قطر او کتلي له پلوه د ځمکي په پرتله يو څه کوچنی ده.د ځمکي برعکس، مريخ يو خورا نازکه اتموسفير لري چې زياتره له کاربن څخه جوړ شوی دی. له دې کبله مريخ د ځمکي په پرتله د فارنهايټ ‎-70 درجې سوړ دی. داسې شواهد موندل شوي دي چې د ځمکي په څير يو وخت د مريخ پر سطحه پرانستي اوبه په مايع شکل موجودې وې. ښايي ميلياردونه کاله پخوا د مريخ پر سطحه ژوند هم موجود وو. د مريخ په اړه مو څه ډول معلومات ترلاسه کړي دي؟ مريخ يو له هغو سيارو څخه دی چې مطالعه کول يې له ځمکي هم آسانه دي دا سياره خورا نږدې او څرنګه چې د ځمکي په پرتله له لمره لږ څه لرې ده، ليدل يې د شپې له خوا په آسمان کې آسانه دي. مرينر ۴(Mariner 4) هغه فضايي بيړی وه چې په 1969 کال کې يې د لومړي ځل لپاره د مريخ نږدې انځورونه راوړل. له هغې وروسته څو پلټونکو فضايی بيړيو له مريخ څخه کتنه وکړه.ويکينګ ۱(Viking 1) ، ويکينګ ۲ (Viking 2) او پاث فايندر ليندرز (Pathfinder landers) د مريخ پر سطحه ښکته او د مريخ له سطحې يې موږ ته تصويرونه راوليږل او د مريخ خاوره يې همتحليل کړه. ښايي مريخ هغه لومړۍ سياره ده چې ښايي انسان په کې قدم ووهي. ګڼ خلک په دې ګومان دي چې دا کار ښايي په2020 کال کې ممکن شي. د مريخ په اړه په زړه پوري معلومات دا سياره د روميانو د هغه معبود په نامه نومول شوی دی چې دوی پخپله عقيده د جګړې خدای باله. يونانيانو به د خپل معبود پسې دې سيارې ته د بهرام يا "Ares" نوم اخيسته چې د دوی په عقيده د جګړې خدای وو. د مريخ دوه سپوږمۍ د فوبوس Phobos او ډيموس Deimos په نومونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

يادېږي. څرنګه چې په مريخ کې کوم سمندر نشته، له دې کبله تقريبا د ځمکې هومره وچه سطحه لري لرغونو مصريانو مريخ د هار دشر "Har dècher" په نامه يادوه چې د سره جسم په معنی دی. يو شخص چې پر ځمکه ۱۰۰ پاونډه وزن ولري د مريخ پر سطحه يې وزن ۳۸ پاونډو ته راکمېږي. ځيني ساينسپوهان په دې عقيده دي چې مريخ يو وخت په اوبو پوښل شوی وو.

مشتري(jupiter)

د مشتري سياره

د سپوږميو شمير:63

کتله: د ځمکې د کتلې 318 چنده

قطر: 88846ميله

کال: د ځمکې 11.9کاله

ورځ: 9.8ساعته

د حرارت درجه: د فارنهايت له-170 درجې

(c) ketabton.com: The Digital Library

له لمر څخه فاصله:له لمر څخه پنځمه سیاره ده، 484 میلیونه میله لریوالی لري.

مشتري څه ډول سیاره ده؟

مشتري د شمسي نظام تر ټولو لویه سیاره ده او له لمر څخه پنځمه سیاره ده. د دې سیارې کتله د ځمکې په پرتله ۳۰۰ ځلې زیاته ده او د ټولو نورو سیارو د ټولټال کتلې دوه چنده زیاته ده.مشتري ته لویه ګازي سیاره هم وایي. دا ځکه چې د دې سیارې سطحه د هایدروجن ګاز له یوې ټینګې طبقې څخه جوړه شوې ده. د ګازي طبقې لاندې، د سیارې په ژور منځ کې فشار دومره لوړیږي چې هایدروجن پر مایع بدلوي او بالاخره یې فلز ته اړوي. د هایدروجن لاندې یوه ډبرینه هسته ده چې د ځمکې هومره جسامت لري.

د مشتري هوا:

د مشتري سطحه د لویو طوفانونو، بادونو، بریښنا او تالندې د شتون له کبله له سختو خطرونو ډکه ده. د مشتري پر سطحه رامنځته شوی یو طوفان چې د لوی سره خال(Great Red Spot) په نامه یادیږي د ځمکې درې چنده لوی جسامت لري په دې لوی سور خال کې له پیړیو راهیسې طوفانونه روان دي.د مشتري د سطحې طوفانونه له لمر څخه انرژي نه اخلي، بلکې د هغو وړانګو له کبله رامنځته کیږي چې مشتري یې خپله آزادوي.

د مشتري سپوږمۍ:

مشتري یو لړ په زړه پورې سپوږمۍ لري چې له منځه یې ګاني مید(Ganymede)، لو(Io)، اروپا(Europa) او کالیستو(Callisto) د یادونې وړ دي. دا څلور سپوږمۍ د لومړي ځل لپاره د ګالیلیو له خوا وموندل شوې او له دې کبله د ګالیلیو سپوږمیو په نامه هم یادیږي.ګاني مید چې د شمسي نظام تر ټولو لویه سپوږمۍ ده، جسامت یې له عطارد څخه هم لوی دی.لو سپوږمۍ په اتشفشانونو او لاوا کې پټه ده. خو له بلې خوا اروپا نومې سپوږمۍ په کنګل پټه ده او د کنګل لاندې د مالګینو اوبو لوی سمندر لري ځینې ساینسپوهان په دې اند دي چې ښایي د اروپا سپوږمۍ په سمندر کې د ژوند د شتون امکانات موجود وي. د مشتري چاپیره بیلابیلې سپوږمۍ دغه سیاره د پلټنو لپاره یو په زړه پورې ځای جوړوي

مشتري له ځمکې سره څه ډول مقایسه کولی شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشتري له ځمکې سره ډیر زیات توپیر لري. لومړی دا چې د مشتري سطحه ګاز دی او هلته د دریدلو ځای نشته. دویم دا چې مشتري له ځمکې300 ځلې لوی دی او لږ تر لږه63 سپوږمۍ لري په داسې حال کې چې ځمکه یوازې یوه سپوږمۍ لري همداراز د مشتري پر سطحه یو درې سوه کلن طوفان روان دی چې ځمکه به په یوه شیبه کې له منځه ویسې. خوبن یو چې داسې طوفانونه پر ځمکه نه رامنځته کیږي!

څه ډول د مشتري په اړه معلومات ترلاسه شوي دي؟

څرنګه چې په اسمان کې څلورم روښانه ستوری دی له دې کبله انسانان د مشتري له شتون څخه څو زره کاله وړاندې خبر وو.ګالیلیو په لومړي ځل په ۱۶۱۰میلادي کال کې د مشتري۴ سپوږمۍ کشف کړې او بیا لږ مهال وروسته نورو ادعا وکړه چې په مشتري کې یې لوی سور خال کشف کړی دی.په 1973 کال کې پایونیر 10(Pioneer 10) فضایي بیړۍ د مشتري تر څنګ تیره شوه او په لومړي ځل یې د نوموړې سیارې نږدې انځورونه‌واخیستل. د پایونیر فضایي تحقیق وروسته ویاجر۱ او ۲ (Voyager 1, 2) ولیږل شول چې د لومړي ځل لپاره یې له نږدې څخه د مشتري د سپوږمۍ انځور واخیسته‌له دې وروسته بیا د مشتري تر څنګ زیاتې تحقیقي الوتنې ترسره شوې یوازینۍ فضایي بیړۍ چې د مشتري مدار ته داخله شوه د ګالیلیو په نامه وه چې په 1995 کال کې بریالۍ شوه.

د مشتري په اړه په زړه پورې معلومات:

په رومي افسانو کې راځي چې د دوی په عقیده مشتري د خدایانو پاچا او د آسمان خدای وو او نوموړی معبود د یوناني معبود زیوس سره برابر دی.

په شمسي نظام کې تر ټولو چټکه چورلیدونکې سیاره ده. مشتري درې خو خورا تتې کړۍ لري.

مشتري یوه غښتلې مقناطیسي ساحه لري چې د ځمکې له مقناطیسي ساحې څخه۱۴ ځلې زیاته ده.

که له ځمکې څخه وکتل شي مشتری د شپې له خوا په آسمان کې دریم روڼ ستوری دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زحل(Saturn)

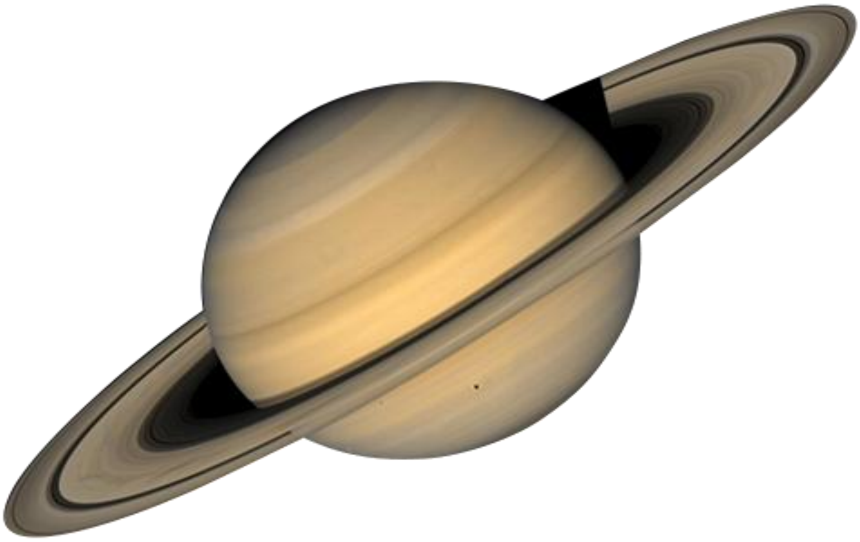

زحل له لمر څخه شپږمه سیاره ده. دا سیاره د ښکلي لويې چاپیره شوې کړۍ لپاره مشهوره ده.

زحل له مشتري وروسته د شمسي نظام تر ټولو لویه سیاره ده.دا سیاره له مشتري څخه په قطر کې لږ څه کمه خو په کتله کې زياته کوچنۍ ده.زحل زیاتره له هایدروجن څخه جوړ شوی خو یو څه هیلیوم هم لري د زحل سطحه ګازي ده خو چې ژورځای بیا هایدروجن مایع کیږي او بیا په فلزيدليږي. د زحل مرکز له یوې کلکې ډبرینې هستې څخه جوړ شوی دی په ټولیز ډول د شمسي نظام په سیارو کې زحل تر ټولو لږ کثافت لري. دا يوازينۍ سیاره ده چې کثافت يې له اوبو څخه کم دی، په دې معنی چې که په یو لوی سمندر کې واچول شي د اوبو پر سر پاتې کیدای شي.د زحل سطحه د لویو طوفانونو تر څنګ د شمسي نظام تر ټولو چټک بادونه لري چې 1800 کیلومیتره پر ساعت حرکت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اورانــوس(Uranus)

د سپوږمیو شمیر:21 (د زیاتیدو په حال کې دي)

کتله: د ځمکې د کتلې 14.5 چنده

قطر: 31,763 میله

کال: د ځمکې 83.8کاله

ورځ: 17.2ساعته

د حرارت درجه: د فارنهایټ-280 درجې

له لمر څخه فاصله: له لمر څخه7مه سیاره ده،1.8میلیارده میله لریوالی لري.

یورانوس څه ډول سیاره ده؟

یورانوس له لمر څخه اوومه سیاره ده. دا سیاره له لمر څخه د زحل دوه هومره فاصله لري.یورانوس هم د زحل او مشتري په څیر یوه ګازي سیاره ده خو د خپلې ګاونډۍ سیارې، نیپتون، په څیر ځیني وخت له کنګل جوړه سیاره بلل کیږي دا ځکه چې د دې سیارې زیاتره برخه له کنګل موادوڅخه جوړه شوې ده. له دې کبله یورانوس د شمسي نظام د ټولو سیارو په پرتله سوړ اتموسفیر لري.د یورانوس سطحه زیاتره له هایدروجن ګاز څخه جوړه شوې ده خو یو څه هیلیوم هم لري. ګازي اتموسفیر د سیارې 25٪ برخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوي. دا اتموسفير طوفاني دی خو د زحل او مشتري هومره طوفانونه نه لري. له دې کبله د يورانوس سطحه دومره طبيعي جوړښتونه نه لري او يو نواخت ده.

هيښنده چورليدنه:

د يورانوس يوه ځانګړنه دا ده چې په ځنګ چورلي. که تاسې لمر او د هغه چاپيره سيارې پر يوه جدول انځور کړئ و به وينئ چې ټولې سيارې د يوه چورلندي په څير څرخيږي خو يورانوس د تشلي په څير رغړي. زياتره ساينسپوهان په دې متفق دي چې د يورانوس ځانګړې چورليدنه له دې سيارې سره د يوه بل سياره - ډولي جسم د ټکر له کبله رامنځته شوې ده، چې د دې سيارې د مسير د بدلون لپاره يې کافي ځواک درلود.

له ځمکې سره د يورانوس مقايسه:

يورانوس له ځمکې سره ډير توپير لري دا يوه ګازي سياره ده او سطحه يې له ګاز څخه جوړه ده په دې معنی چې پر سطحه يې دريدل نه کيږي. څرنګه چې يورانوس له لمر څخه ډير لرې پروت دی، نو د ځمکې په پرتله ډير زيات سوړ دی له بله پلوه د لمر چاپيره د يورانوس د هيښنده چورليدنې له کبله د دې سيارې موسومي فصلونه له نورو سره يو مخ توپير لري لمر د 42 کلونو لپاره د يورانوس پر يوه مخ ځليږي خو د 42 نورو کلونو لپاره بيا دا مخ تياره وي.

د يورانوس په اړه مو څه ډول معلومات ترلاسه کړي دي؟

يورانوس د لومړي ځل لپاره د يوه برطانوي ستورپوه ويليم هرشل William Herschel له خوا وموندل شو. هرشل يورانوس د يوه ټليسکوب په مرسته کشف کړ. له هرشل وړاندې فکر کيده چې يورانوس به کوم ستوری وي. له هغې وروسته چې بيا يورانوس ته لومړنی فضايي تحقيق وليږل شو په 1986 کال کې د ووياجر 2 فضايی آله وه. ووياجر 2 پخپله د يورانوس، د هغې د سپوږميو او د کړيو تفصيلی انځورونه راوړل.

د يورانوس سيارې په اړه په زړه پورې معلومات:

يورانوس لومړنی سياره ده چې د روميانو د معبود پر ځای د يونانيانو د يوه معبود پسې نومول شوې ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یونانیانو په عقیده یورانوس د آسمان تر ټولو لوی خدای وو او له ځمکې مور سره یې واده کړی ووډا سیاره روښانه آبي وزمه شین رنګ لري چې دا رنګ په اتموسفیر کې له موجود میتان څخه اخلي.

یورانوس په سترګو لیدل کیږي یورانوس هم د زحل په څیر کړی لري خو دا کړی نازکې وا تیره دي. دا لومړنی سیاره ده چې په معاصر وخت کې د ټلیسکوب په مرسته کشف شوې ده.

نپتون(Neptune)

د سپوږمیو شمیر:13 (د زیاتیدو په حال کې دي)

کتله: د ځمکې د کتلې17 چنده ده

قطر: 30,775 میله

کال:164 ځمکني کلونه

ورځ:16.1 ساعته

د حرارت درجه: د فارنهایټ -235 درجې

لمر څخه فاصله: له لمر څخه 8 مه سیاره ده، 2.8 میلیارده میله فاصله لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیپتون څه ډول سیاره ده؟

نیپتون اتمه او له لمر څخه تر ټولو لرې سیاره ده. د نیپتون اتموسفیر دې سیارې ته آبي رنګ ورکوي له دې کبله رومیانو پخپله عقیده د سیندونو د معبود په نامه ونوماوه (ځکه چې د سیند رنګ هم آبي دی).

نیپتون یوه ګازي سیاره ده، په دې معنی چې سطحه یې له ګازو جوړه شوې ده او د ځمکې په څیر کلکه ډبرینه سطحه نه لري. نیپتون د خپلې جوړه سیارې یورانوس څخه لږ څه کوچنۍ ده له دې کبله د شمسي نظام څلورمه لویه سیاره جوړوي. خو نیپتون په کتله کې له یورانوس څخه لږ څه غټ دی، له دې کبله د کتلې پر بنسټ دریمه لویه سیاره جوړوي.

د نیپتون اتموسفیر:

د نیپتون اتموسفیر زیاتره برخه له هایدروجن څخه جوړه شوې ده چې د هیلیوم یو کوچنی مقدار هم لري د نیپتون سطحه د لویو طوفانونو او ځواکمنو بادونو کور دی یو لوی طوفان هغه وخت د وویاجر 2 فضایي بیړۍ له خوا عکاسي شو چې په 1989 میلادي کال کې د دې سیارې تر څنګ تیریدله. ددې طوفان سیمه د لوی تور خال(Great Dark Spot) په نامه ونومول شوه. دا طوفان د ځمکې د جسامت هومره لوی وو.

د نیپتون سپوږمۍ:

نیپتون ۱۳ پیژندل شوې سپوږمۍ لري. د نیپتون تر ټولو لویه سپوږمۍ د ټریټونTriton په نامه یادیږي.

نیپتون د زحل په څیر د کوچنیو کړیو یو سیستم هم لري خو دومره لوی نه دی چې ولیدل شي

له ځمکې سره د نیپتون مقایسه:

څرنګه چې نیپتون د ګاز یوه لویه سیاره ده، د ځمکې په څیر داسې سطحه نه لري چې قدم پر ووهل شي همداراز، نیپتون له لمر څخه ډیر لرې پروت دی له دې کبله د اړتیا وړ انرژي له لمر څخه نه بلکې له خپلې داخلي هستې څخه اخلي نیپتون د ځمکې په پرتله ډیر لوی دی که څه هم د نیپتون زیاتره برخه ګاز دی، خو کتله یې د ځمکې 17 چنده لویه ده. نیپتون له ځمکې ډیر زیات لوی دی.

د نیپتون په اړه معلومات څه ډول ترلاسه شوي دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیپتون د لومړي ځل لپاره د ریاضي د پوهانو له خوا کشف شو. کله چې ستورپوهانو وموندله چې د یورانوس سیاره د لمر چاپیره د چورلیدو پر مهال خپل وړاندینی مدار په ښه توګه نه تعقیبوي، په دې اند شول چې ارومرو کومه بله سیاره شتون لري چې له خپلې جاذبې سره یورانوس سیاره کشوي. دوی یو څه نورې محاسبې هم وکړې او د نیپتون موقیعت یې وموندپه 1846 کال کې یې وشو کولی چې نیپتون په ټلیسکوب کې ووینې او خپلې ریاضي محاسبې ثابتې کړي.

یوازینی فضایي پلټونکې آله چې په 1989 کال کې نیپتون ته ولیږل شوه وویاجر 2 وه. د وویاجر 2 له خواد اخیستل شویو نږدې تصویرونو په مرسته ساینسپوهانو وشو کولی چې د نیپتون په اړه لا زیات معلومات ترلاسه کړي.

د نیپتون په اړه په زړه پورې معلومات:

تر اوسه هم اختلاف دی چې نیپتون لومړی چا کشف کړ. دا د شمسي نظام تر ټولو سړه سیاره ده.

د نیپتون لویه سپوږمۍ چې ټریټون نومیږي، د دې سیارې د نورو سپوږمیو برخلاف د نیپتون چاپیره په شټ چورلي. دې ته معکوس مدار وایي.

د لوی جسامت سره سره د نیپتون د جاذبې قوه د ځمکې د جاذبې له قوې سره مساوي ده.

دا لومړنی سیاره ده چې د ریاضي اټکلونو له لارې موندل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلوتو(Pluto)

د سپوږمیو شمیر:3

کتله: د ځمکې د کتلې2%

قطر : 1450 میله

کال: د ځمکې 248کاله

ورځ: 6.4 ځمکنۍ ورځې

د حرارت درجه: د فارنهایټ-385 درجې

له لمر څخه فاصله:له لمر څخه 3 - 5میلیارده میله لریوالی لري.

پلوټو څه ډول سیاره ده؟ تر ۲۰۰۶م کاله پورې پلوتو د شمسي نظام نهمه سیاره بلل کیدله.په دې کال کې د ستورپوهنې نړیوالې اتحادیې(IAU) د سیارې یو رسمي تعریف وړاندې کړ. د دې تعریف له مخې پلوتو د سیارې شرایط پوره نشو کړای او له دې کبله د یوې کوچنۍ سیارې په توګه لهسره ډلبندي شوه. پلوتو نسبتا کوچنۍ سیاره ګڼل کېږي ده چې جسامت یې د ځمکې له سپوږمۍ څخه هم وړوکی ډيکر کیږي چې پلوتو د کتلې 50٪ د کنګل له یو منتبال څخه جوړ شوی دی چې زیاتره د نایتروجن یخ دی او50٪ نور یې یوه ډبرینه هسته ده. پلوتو د لمر چاپیره یو ځانګړی مدار لري.د لمر چاپیره د نورو اتو سیارو د دایروي مدار

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخلافد پلوتو مدار بیضوي دی. لمر ته په تر ټولو نږدې نقطه کې پلوتو تقریبا 2.8 بیلیونه میله لرې موقیعیت لري. او په لرې نقطه کې یې له لمر څخه فاصله5 بیلیونه میله ته رسیږي لمر ته په نږدې نقطه کې پلوتو یو نازکه اتموسفیر لري. خو کله چې پلوتو له لمر څخه لرې وي دومره سړیږي چې اتموسفیریې لاندې ځمکې ته لویږي. پلوتو درې سپوږمۍ لري: چې چیرونChiron ، نیکس Nix او هایدرا Hydraنومیږي. تر ټولو لویه یې چیرون ده. دوه نورې سپوږمۍ ګانې یې په دې وروستیو کې موندل شوي دي. پلوتو او سپوږمۍ یې د کوییپر کمربند Kuiper belt یوه برخه ده.

پلوتو څه ډول له ځمکې سره مقایسه کولی شو؟

پلوتو د ځمکې په څیر یوه کلکه ډبرینه سطحه لري. دا سیاره له ځمکې څخه ډیره کوچنۍ ده. پلوتو له ځمکې څخه ډیره کوچنۍ ده. پلوتو له لمر څخه دومره لرې ده چې له لمر څخه ډیره لږه انرژي اخلي او بې کچې سوړ دی.

د پلوتو په اړه مو څه ډول معلومات ترلاسه کړي دي؟ تر نږدې 100 کلونو پورې ساینسپوهان په دې ګومان وو چې د نیپتون هاخوا یوه نهمه سیاره هم شتون لريدا ګومان د نیپتون او یورانوس په مدار کې د بدلونونو پر اساس شوی وو چې پر دې دواړو سیارو د یوې لویې کتلې د فشار له کبله رامنځته شوي وو. دوی دا مرموزه نهمه سیاره د X په نامه ونوموله. په 1930 میلادي کال کې یوه ځوان ستورپوه، کلاید تامبا Clyde Tombaugh د یو کال پلټنې وروسته د X سیاره وموندله. له دې وروسته بیا د پلوتو په اړه ډیر نور معلومات ترلاسه شول خو دا ټول یوازې د ټلیسکوب په مرسته وو.

په زړه پورې معلومات: د پلوتو هیښنده مدار د لمر چاپیره د نیپتون مدار غوڅويپه پایله کې یې د248 کاله اوږد مدار پر مهال پلوتو د 20 کلونو لپاره له نیپتون څخه لمر ته نږدې وي. پلوتو د یوې ۱۱ کلنې نجلۍ له خوا ونومول شو چې ونیشیا بورنې Venetia Burney نومیده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلوماتي برخه

په لمریز غونډال کې تر ټولو لوړ اورغورځوونکی غر په مریخ سیاره کې د الیمپوس غر دی

که نوموړي غره د ځمکې پر مخ شتون درلودای؛داریزونا ایالت مساحت یې ټول نیوه.

●●●

که ۶۶ میلیونه کاله شاته راوګرځو دیوې وېروونکې صحنې ننداره به وکړو

د چېکشلوب په نوم د یوه هسکانۍ له ځمکې سره ټکر ۱۴کیلومتره اوږدوالي لري، د مکزیک هېواد

یوکاتان ټاپو کې !

دغه دې چېکشلوب هسکانۍ ځواک له ۷ میلیارده اټومي بمونو سره برابروالی لري یواځې په څو دقیقو

کې یې کابو ۴۸زره متره مکعبه خاوره د ځمکې په خاوریال بې ځایه کړې .

د دې هسکانۍ ټکر ځمکې د تودخې درجه ۵ برابره ټيټه کړه.

او تر ۱۰۰زره کلونو پورې یې دوام وکړ. دلیل یې دا و چې د ځمکې بادیال (atmosphere) دوړو ،

ګردونو او لوګیو پوښلی و ځکه دې لمر وړانګې ځمکې ته نه رسېدې ، او په ټوله ځمکه کې یو په کلونو

کلونو ژمی و. دایکوسیستمي ته یې هم بدلون ورکړ یانې داچې۷۵سلنه ژوري حیوانات د ډایناسورانو په

ګډون له منځه ولاړل.

●●●

چین په دې وروستیو کې مصنوعي لمر جوړوي:

د ۲۰۱۹ز- کال نومبر په میاشت کې چینايي څېړونکو یو پرمختللی راکتور په ازموینه‌سره مخ پر

وړاندې ولاړل د توکامک (EAST) په کارونه یانې د وربځې رسوني په لړ کې وپیژندل شو، یو

مصنوعي لمر اټومي همویلونګ یا هجوشي‌رول ولري اټومي همویلونګ چې په واقعي ډول سپک یا

انرژئ تولید کړي دلمر بڼه غوره کړه، همدا راز چې بريښنايي تودوخه یې ۱۰۰ میلیون سانتيګراډ ته

لوړه شوه او اټوم یې په همویلونګ بدل کړ.

چینایي لوړپوړو څرګنده کړې چې دوی د مصنوعي لمر په جوړونه کې تر دې مهاله برلاسي دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دچين ملي اټومي شرکت (CNNC) مقام په يوه کلنۍ ناسته کې زياتوي توکامک (M2-LH) د جوړښت لړۍ به ډېر ژر پای ته ورسوي.

دوان رسنيو ته وويل: د مصنوعي لمر پلاسما په عمده ډول الکترونونو او يونونو څخه نيځول شوی دی،د هغه څه پر بنسټ چې(Global Times) مطرح کړی،په چين کې د توکامک ماشين وکولای شول چې تودوخه ۱۰۰ ميليونه سانتيګراډ درجې د پلاسما په هسته او د يون په تودوالي کې۵۰ سېلسيوس درجې ته لوړه کړي لاره پيدا کړه، دا يون ده چې انرژۍ او سپک توليدوي.

دوان زياتوي توکامک M2-LH چې کولی شي تودوخه ۱۰۰ ميليونه او ۵۰ سېلسيوس درجې ته رسوي د لمر د يون;له دوخې کابو ۷ ځلې تود دی.

نور ډېر څه په لاندې سرچنې په برېښتړ کې ولولئ!

●●●

که سپوږمۍ د ځمکې لور ته د ځمکې دې راکښوان ځواک کښ کړي له ځمکې سره ټکر نه کوي بلکې د زحل سيارې غوندې کړۍ (حلقه) د ځمکې پر شاوخوا پنځوي .

هغه مهال شونې ده ددې کړۍ سيوری د لمر ترنځې(کسوف)ښکارنده (پديده) ورڅخه تر بل هر وخت زياته رامنځته شي ، يا داچې هر ماښام پرې د ځمکې سيوری يانې د سپوږمۍ ترنځه راشي.د لمر او سپوږمۍ ترنځه همدا ډول يوه معمولي ستوروينزه پېښه ده .

●●●

د امريکايي فزيکپوه مېچيو کاکو د غږاوی (Diologe): د يوې هېښوونکې وينا ژباړه:

د ځيرکو او پرمختللو دوديالانو(متمدينو) شتوالی زموږ په اسمانلاره ستورتليځ Milk way (galaxy)کې شونې ده شتون ولري، د هغوی شتوالی چې ډېر ځيرک دي کېدلی شي تر موږ ميليونونه کاله وړاندې او پرمختللي وي، ښايي هغوی ته نورې په خپلو مېشتوږ استوګنيزو سيارو کې د سپک او انرژۍ زېرمې ور تشې شوې وي ښايي نور د ژوندوږ سيارو د لټون په موخه د پرختللې ټيکنالوژۍ او يا د ستوروينو /هسکوينو(تلسکوپ) د کارونې په لړ کې زموږ سياره ومومي، ځکه چې د ژوندوږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

استوګنیزه سیاره له واټنونو لېرې ځایه څرګنده وي، هغه داچې اوبه رنګه بربړي ځنګلونه لري که چیرته هغوی د سل رڼاییز کال(Light year) په واټن سره لېرې وي د ځمکې سل رڼکاله پخوانی انځور به هم همداسې ووینې، ددې سپړنې په لړ کې هغوی هڅېږي او د خپلې پرمختللې ټکنالوژۍ پر مټ کولی شي ځمکې ته راشي .

زموږ به لویه هیله داوي چې هغوی سوله غوښتونکي ویزموږ لپاره به ډېر غوره وي چې سوله ییزې میلمستیا ته یې هرکلی وکړو که چیرته هغوی جنګیالي وي زموږ لپاره به ډېرې بدې اغېزې ولري.

●●●

لومړنی کس چې د سپوږمۍ پر مخ یې پښه کېښوده« gnortsmrA lieN »و، که وغواړو چې د نوموړي نوم په اوښتي ډول یا برعکس کړو یانې«mrA lien» که له کیڼ لورې ولولو نو«neila rm » نوم ورڅخه جوړېږي چې مانا یې ښاغلی تشیاژواکی(اقای بیګانه یا ښاغلی فضایي مخلوق) راځي.

●●●

ټول ستوري چې تاسې د شپې لخوا وینئ،هغه یواځې په دې وړه زېږه دایره کې شتون لري.

هر ګوره چې دا په پینی کې یو بخرۍ هم نه ده. له دې دایرې هاخوا په لغړو سترګو یواځې اندرومیدا ستورټلیځ لیدلی شئ نور هېڅ څیز د لیدو شونتیا نشته چې ویې وینئ

●●●

که یو ناڅاپه د راکښون ځواک(جاذبې قوه) له منځه ولاړ شي په هسک اسمان کې به ټول ستوري چاودنه وکړي ،ځمکه به هم په بشپړ توګه پر هر لورې وښیندل شي ،موږ به هم له ځمکې څخه پر ساعت زرهاوو کیلو متره چټکوالي سره ناڅرګند لور ته وخوځېږو ان څه چې د ځمکې پرمخ کانې غرونه هر ډول توکي پر یو بل لور ارتاو شي.

●●●

د پینی (Universe)غځېدون(انبساط) دومره پراختیا لري چې د انسان ذهن نشي کولای د هغې دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پراختیا په اړه حقیقي درک وکړي .

شوني ده انسان ته یې د پراخوالي اندازه د یوه پلن‌غوړي ،کلیسا یا ونې په بڼه بسنه وکړي ،هېښنه ده خو کله چې ذهن د نوموړي دابعاد او پراختیا په پاره واندي؛ د خپل شعور او څېړنې ځواک له لاسه ورکوي د پینۍ واړه پراختیا او غځېدون په اره بڼه نه دی څرګند شوی ؛چې څومره پراخه ده ، خو ډېرى څېړندلې(Research Group) په دې اړوند هڅې کوي تر څو ددې لپاره یو ځواب ومومي.

که تاسې د شپې لخوا هسک ته وګورئ ۱۳.۸ میلیارده رڼاییز کال په واټن سره لېرې د تشې(کهان-پینۍ) دې شالید(زمینه) ځلا لیدلی شئ ،ځکه دا تر ټولو لېرې ځلا او رڼا شمېرل کېږي چې موږ یې وینو،هېښنه ده چې رڼا د پینۍ(Universe) دې پای ته رسېدو رڼا نه ده .

دا سکالو(موضوع) په پام کې ونیسئ چې دې ټوپنې(cosmos) میلیاردونه کاله کېږي دې رڼا په څېر چټک غځېدون (منسبط) کوي.

ترکومه چې تاسې ټاکلي رڼا او برېښنده ځلا وینئ هغه دې ټوپنې پوله نه ده ، له دې وړاندې نوره هم پراخه ده، خو موږ ته یې رڼا لا تراوسه نه ده رسېدلې .

یانې داچې ټوپنۍ دومره پراختیا لري چې موږ پکې یو ووړ بڅری هم نه یوو ، د ټوپنۍ د پراختیا او غځېدون په اندول د تشیال پېر (Space time) پربنسټ موږ تراوسه د ځمکې پرمخ یوه ثانیه ژوند هم نه دی کړی. ددې الواک(تیوری) پربنسټ د ډانګلیو(ډایناسورانو) له پېر (دوران)څخه تر اوس د ځمکې منګ(عمر) ۵ دقیقې شوی ده.

فزیکپوه پیټ ادواردز

●●●

لمریز توپانونه ځمکې ته خطر پېښوي:

څېړونکو ۷۰ کاله وړاندې ددې لمریزو توپانونو لپاره د څېړنې په موخه ازموینیتي وسایل وکارول‌د هاغو څېړنو له کبله یې وکولی شول دا جوته کړي چې دلمریزو توپانونو خطرونه د برېښنایي توکو سره د بېلابېلو اړیکو په لړ کې خطر پېښوي ، برېښنایي شبکو ،سپوږمکیو ، هوایي ترافیکو ، راډیویي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سګنالونو،ټلويزيوني، او مخابراتي شبکو لپاره د خطر ګواښ دی.

د لمريزو توپانونو شديدې نومونې چې په وړاندې پېر کې رامنځه شوي د برېښنا د پرېکيدو لامل شويپه۱۹۸۹کې کاناډادکبک او په ۲۰۰۳ کال د سويډ په مالمو کې برېښنا دپرېکېدو لامل شوی دی.

اوسمهال څېړونکي په دې اړه بنيي چې لمريز توپانونه شوني ده تر دې هم ځواکمن شيترکومه چې يې مېنجنه او اندازه ګيري شوي، د ملګرو ملتونو په مشرۍ د هلنډ د ليد پوهنتون څېړني ښيي، کوم کنګلونه چې په ناباوره توګه سره بېل شوي‌د څېړونکو په وينا هغه کنګلونه چې ډېر پنډ ول هم په لرغونپېر کې د لمريزو توپانونو په لړ کې اوبه شوي د له ګرلنډ څخه بهانده راغلي کنګلونه چې بېل شوي‌هم ۱۰۰زره کاله وړاندې پنځېدلي دي، په دې اړوند ويل شوي چې دېته په ورته ډول لمريز توپانونه په۶۶۰ زېږديز کال کې هم رامنځته شوي.

د لند پوهنتون د ځمکپوهنې استادرېمونډماچلر وايي:که ياد لمريز توپانونه په اوسنی پېر کې رامنځته شي کولی شي ددې نوې ټولنې لپاره بدې اغېزې ولري ، دده په وينا نوې څېړنې موږ ته دا ښيي چې څوځلې پېښو دا څرګنده کړه چې لمريز لوی توپانونه پېښ شوي او هم پېښېدونکي دي د رېمونډماچلر په وينا زموږ څېړنو کې د پخوانيو ونو کلني رشد او د کنګلونو په هسته کې لمريزو لويو توپانونو نښې څرګندې دي چې په ۷۷۵ او ۹۹۰ زېږديز کلونو کې پېښي شوې دي.

لمزيز لوی توپانونه ښايي کم پېښ شي خو د نويو څېړنو پر بنسټ دا پېښي د لمر له مکررو شديدو فعاليتونو څخه نښان ورکوي ،ددې پېښي د مخنيوي په پار بايد د خونديتوب لارې ولټول شي، د رېمونډماچلر په خبره تر اوسه چې درې لمريز لوی توپاونه کشف شوي د ځمکي پر مخ يې بدې اغېزې ښيندلي دي موږ بايد دغه پيښه يوه وړه ستونزه ونه ګڼو ددې پيښي لپاره بايد بشر چمتوالی ونيسي تر څو په برېښنايي توکو پورې اړند ډېر اطلاعات له لاسه ورنه کړي په اړه يې نورې د حل لارې ومومي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ستور پوهنې اړوند ځينې لغات

شماره	لغات	معنا
۱	AU, Astronomical Unit	ستوروينيز يوون واحد نجوم
۲	Phenomena	ښکارنده، پېښه، پديده
۳	Lithosphere	ډبرپال، لېتوسفيير
۴	Milk way	آسمان لار، شيدو لار
۵	Bow Star	دستورو ټال، ستورټال
۶	Milk way Bow	اسمانلارې ټال
۷	Galaxy Bow	ستورټليځ ټال،کهکشان ټال
۸	Space	فضا
۹	Galaxy	ستورټليځ،کهکشان
۱۰	Nebula	لوګيځه ،سحابي
۱۱	Meteoroid	هسکانی، اسماني ډبره
۱۲	Habitable	سکونت،داوسېدو وړ
۱۳	Black hole	تور غار، سياچاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴	Vacuum	خلا
۱۵	Like earth	ځمکېوله، د ځمکي مشابه
۱۶	Similar to Star	ستوروزمه، متشابه ستاره
۱۷	Similar to moon	سپوږمی وزمه ،شبیه ماه
۱۸	Similar to earth	ځمکوزمه، ځمکېوله شبیه زمین
۱۹	Pleiades cluster	ستوروین وږی، پرېوني
۲۰	Sidereal, Astronomical	ستوروینیز،نجومي
۲۱	Sidreal day	ستوروینیز ورځ، نجومي ورځ
۲۲	Sidereal month	ستوروینیزه میاشت، ماه نجومي
۲۳	Sidereal time	ستوروینیز پیر، نجومي زمان/دوره
۲۴	Sidereal year	ستوروینیز کال، نجومي کال
۲۵	Astronomical unit	ستوروین یوون، دنجوم واحد
۲۶	Galaxy satellite	سپوږمیز ستورتلیځ، کهکشان اقماري
۲۷	Meta galaxy	پنځباندی ستورتلیځ، کهکشان ماورای
۲۸	Pgravitational force	راکبنیز ځواک، جاذبي قوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹	Icy object	کنګتوکي ،اجرام یخي، کنګپژی یخمکی
۳۰	Constellation	ستوروینتوکی، ستوروینپژی،صورت فلکي
۳۱	Super nova	ستورینه لوګیځه/درنه وریځ، ابرنواختر
۳۲	Super cluster	شهتلیخ / ستوروین وړی ، لوی کهکشان

پـــای

(c) ketabton.com: The Digital Library

مأخذونه

(1) www.facebook.com/ستور پوهنه

(2) www.nasa.gov

(3) www.google.com/درخت دانش

(4) د لسم ټولګي جغرافيه

(5) moc.yliadecneics

(6)

nus-laicifitra-na-ngised-srehcraeser-esenihc/moc.trelaecneics.www//:sptth

noisuf-raelcun-scimim-taht-

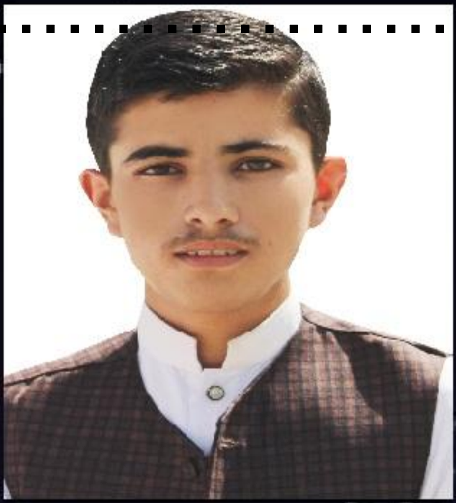

ژوند لیک

نعمت الله بريال د خوست ولايت په مرکز کې زېږېدلی دی، په اصل کې د خوست ولايت په موسی خيلو ولسوالۍ پورې مربوط دی. خپلې لومړنۍ زده کړه يې د غرغښت عالي او مرکزي ليسه کې پيل کړې. اوس مهال د غرغښت عالي او مرکزي ليسې په يوولسم ټولګي کې زده کړې کوي. نوموړی د ښه استعداد په لرلو سره د ښوونځي تر څنګ په نورو برخو کې هم ډېرې لاسته راوړنې لري.

په انګليسي ژبه هم برلاسی دی، او په دې برخه کې دوه تصديق نامې د خوست نوموتو تعليمي مرکزونو څخه لري. او ددې تر څنګ په کمپيوټر هم تر يوه حده برلاسی دی او په دې برخه کې هم سندونه لري. د لمريز نظام پوهه دده لومړنی اثر دی، چې په بريښنايي ډول خپور شو. او په دې برخه کې د نورو کتابونو د خپرولو اراده هم لري.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library